

Název: KiVa – program pro prevenci šikany

Základní informace o programu:

Úroveň provádění: všeobecná

Oblast zaměření: specifická - šikana

Cílová skupina: mladší a starší školní věk ZŠ

Forma: Hry, diskuze, aktivity.

Délka programu: Program je dlouhodobý, nabídka metodické podpory po dobu 3 prvních let implementace

Poskytovatel: Schola Empirica, z.s.

Náročnost programu: 10 lekcí x 90 min. za rok.

Metodická podpora: Komplexní vyškolení (16 hodin) koordinátorů (1-2 osoby / škola) a KiVa týmu (1- 3 osoby / škola); Individuální metodická podpora koordinátorů a KiVa týmu v průběhu roku (podpora koordinátora a KiVa týmu, konzultace k plánování KiVa lekcí, nápomoc s přípravou interního školení a postupem při řešení případů šikany); Možnost účasti na pravidelném facilitovaném sdílení zkušeností pedagogů KiVa škol; Upevňovací (booster) školení koordinátorů a KiVa týmu; Stáž v místní KiVa škole

Pomůcky: Tištěné i elektronické materiály a manuály pro práci učitelů ve třídě pro výuku (20 lekcí na 45 minut), kompletní plány jednotlivých lekcí a podklady pro monitorování, propagační materiály KiVa (letáky, plakáty), online KiVa hry pro děti

Evaluace: Efektivita programu v ČR byla zkoumána v rámci pilotního ověření přenositelnosti programu na 24 českých školách. Součástí programu je každoroční dotazníkové měření pro žáky a učitele ověřující efektivitu programu a kvalitu implementace.

Cena programu: Cena se odvíjí dle velikosti školy/ počtu žáků, průměrná cena pro středně velkou školu (zhruba 300 žáků) je 220.000,- Kč za 3 školní roky

Popis programu (perex)

KiVa je finský program prevence a řešení šikany pro základní školy, založený na desítkách let rozsáhlého výzkumu šikany a jejích mechanismů. Nabízí konkrétní nástroje a materiály, které pomáhají více než 1000 zapojeným školám po celém světě efektivně předcházet šikaně a vytvářet bezpečné školní prostředí. V České republice byl odpilotován na 24 českých základních školách a v současné době je přístupný pro šíření do dalších škol. Program KiVa pokrývá povinnosti každé školy realizovat primárně preventivní aktivity a zajistit ochranu žáků před násilím a šikanou pomocí cílených opatření i rozvojem socioemočních a etických

kompetencí žáků, a poskytuje know-how přímo zapojeným pedagogickým pracovníkům na škole bez přímé závislosti na externí výpomoci pro snižování sociálně patologických jevů.

KiVa je celoškolský komplexní program, který obsahuje jak preventivní složku v podobě pravidelných KiVa lekcí pro žáky (univerzální opatření), tak i intervenci zaměřenou na snižování výskytu rizikového chování (cílená opatření). Do programu je zapojena celá škola, tedy všichni žáci (od 1. do 9. třídy), učitelé i zaměstnanci školy a důležitá je také spolupráce s rodiči. Pro všechny zapojené skupiny jsou připraveny tištěné i elektronické materiály, které jsou uzpůsobeny věku žáků. Součástí programu je také plošný monitorovací nástroj v podobě dotazníkového měření pro žáky a učitele.

Východiska programu

V programu KiVa je na šikanu nahlíženo jako na systémový problém, který je třeba řešit na několika úrovních - na úrovni školy, jednotlivých tříd i konkrétních žáků. Do programu je proto zapojena celá škola - všichni učitelé, žáci a důležitá je i spolupráce s rodiči a podpora vedení školy. Hlavní teoretické východisko programu vychází z pojetí šikany jako skupinového fenoménu. Pozornost je věnována skupině tzv. přihlížejících. KiVa program žákům nabízí strategie, jak zasáhnout a zastat se oběti namísto toho, aby podporovali agresora. U žáků posiluje všímavost a buduje kompetence, které jim pomáhají překonat obavy, posilují schopnost zakročit a zastat se oběti. Program tak působí na postoje žáků, ale i učitelů, díky čemuž se může proměňovat klima celé školy.

Cíle programu

Hlavním cílem programu je naučit školy efektivně předcházet šikaně a samostatně ji řešit, posílit kompetence pedagogů v oblasti práce se šikanou, snížení šikany a s tím souvisejícího pozitivního vlivu na klima ve škole. Program KiVa je založen na zlepšování vztahů v kolektivu, učí děti asertivní obraně sebe i druhých a efektivní komunikaci svých potřeb směrem k ostatním tak, aby k šikaně především vůbec nedocházelo. Pokud k šikaně dojde, pomáhá program s její identifikací, ale i s rozpoznáním jiných rizikových jevů, a učí pedagogy, jak jim účinně čelit a zastavit je. Program KiVa cílí především na přihlížející žáky, u kterých buduje kompetence, které jim napomáhají překonat obavy, posilují schopnost zakročit a zastat se.

Cílová skupina

Program KiVa je určen pro základní školy. Cílí na pedagogy základních škol, kterým dává k dispozici ověřené materiály a nástroje, které jim pomáhají nastavit pozitivní školní prostředí a účinně pracovat s existujícími případy šikany. Metodika programu je určena pro žáky 1.-9. tříd (6 - 15 let věku). Program KiVa je celoškolský, jsou do něj zapojeni všichni učitelé, žáci, vedení školy a důležitá je i spolupráce s rodiči. Učitelé mají k dispozici materiály pro preventivní (univerzální) i cílenou intervenci: tištěné materiály pro učitele, formuláře pro dokumentaci řešení šikany, plakáty, přílohy, přístup na online úložiště Intranet, kde jsou uloženy elektronické materiály a přílohy do hodin.

Časová struktura

Implementace představuje strukturovaný proces zahrnující plánování a přípravu před začátkem školního roku, realizaci preventivních a cílených aktivit v průběhu a hodnocení a evaluaci na konci školního roku.

Přípravná fáze začíná na jaře, kdy si škola zvolí svého koordinátora a KiVa tým, kteří absolvují dvoudenní školení metodiky KiVa. Koordinátor následně ve spolupráci s KiVa týmem vypracovává akční plán zahrnující harmonogram preventivních KiVa lekcí a postup šetření případů šikany. Na základě absolvovaného školení na začátku školního roku představí program ostatním učitelům ve škole a seznámí je s metodikou programu. Následně jsou s programem seznámeni také žáci a rodiče na třídních schůzkách nebo na společném setkání.

Realizace programu spočívá ve výuce KiVa lekcí (ve frekvenci 2 vyučovací hodiny/ měsíc) a průběžném řešení případů šikany a jejich zaznamenávání do připravených formulářů. Součástí jsou také pravidelné schůzky pedagogického sboru, hodnotící setkání v polovině a na konci školního roku. V červnu se žáci a zapojení učitelé zúčastní každoročního dotazníkového měření. Na základě výsledků škola provede potřebné změny ve vytvořeném akčním plánu a upraví plán pro další školní rok.

Obsah programu

Koncepce programu vychází z kombinace tří základních pilířů – prevence, intervence a průběžného monitoringu. Preventivní aktivity probíhají po celý školní rok a je do nich zapojena celá škola. Klíčovým prvkem prevence jsou pravidelné výukové KiVa lekce, které probíhají po celý školní rok (ve frekvenci dvou vyučovacích hodin měsíčně, celkem 20 vyučovacích hodin),

kteří vyučují třídní učitelé. Na škole vzniká tzv. KiVa tým, což je tým učitelů dedikovaných pro řešení případů šikany. Pokud k šikaně dojde, pomáhá program s její identifikací, ale i s rozpoznáním jiných rizikových jevů, a učí pedagogy, jak jim účinně čelit a zastavit je. Ve standardizovaných formulářích šetření šikany, které poskytují strukturu rozhovorů s obětí i agresorem, je vedena evidence o všech případech šikany i podezření na dané škole.

Učitelé mají k dispozici velkou škálu materiálů a nástrojů v tištěné i elektronické podobě: tištěné Manuály pro učitele vč. příloh, plakáty, visačky pro KiVa tým a přístup do Intranetu, kde jsou uloženy materiály do hodin i pro společná setkání. Materiály jsou rozděleny dle věku žáků do tří oddílů – 1. oddíl pro žáky 1. – 3. ročníků, 2. oddíl pro žáky 4. – 6. ročníků a 3. oddíl pro žáky 7. – 9. ročníků. Součástí materiálů je také Průvodce pro rodiče, online hra pro žáky a sada online dotazníků pro žáky a pro učitele vč. jejich vyhodnocení.

Součástí programu je také plošný monitorovací nástroj v podobě každoročního dotazníkového měření pro žáky a učitele, který školám umožňuje sledovat míru šikany a viktimizace na škole a jak se škole s programem daří - a na základě toho plánovat další opatření.

Personální nároky

Do programu je přímo i nepřímo zapojen celý pedagogický sbor, celá škola. Každá škola si zvolí svého koordinátora, který dohlíží na implementaci programu ve škole, a školní KiVa tým (min. 3 pedagogičtí pracovníci), který podporuje realizaci programu a řeší na škole případy šikany. Mimo koordinátora a KiVa tým jsou přímo zapojeni třídní učitelé, kteří vyučují preventivní KiVa lekce. Každý zaměstnanec školy je seznámen s metodikou programu a způsobem řešení případů šikany ve škole. Důležitá je podpora vedení školy, které vyčleňuje potřebné prostředky na realizaci programu.

Kontraindikace (omezení)

Evaluace

Pro školy je připravené každoroční dotazníkové šetření, plošný monitorovací nástroj, který poskytuje informace o aktuální míře šikany a viktimizace na škole a zpětnou vazbu k úrovni vyučovaných lekcí. Výsledky šetření školám umožňují sledovat kvalitu implementace a realizace jednotlivých prvků programu a na základě toho plánovat další opatření.

Školy mají možnost využít nabídku zajištění měření dopadu standardizovanými měřicími nástroji, včetně vyhodnocení výsledků, sledování dopadu a zpracování individuální zprávy.

Materiální požadavky

Licenční poplatek, který zahrnuje úvodní a upevňovací školení pro KiVa koordinátora na škole a KiVa tým, metodické materiály pro učitele, metodickou podporu, monitorování a evaluace.

Prostorové požadavky

Školící místnost pro 30 osob.

Požadavky na supervizi

Certifikovaný KiVa lektor poskytuje pravidelnou metodickou podporu koordinátorovi a KiVa týmu. Sdílení s koordinátory napříč regionům ČR, hospitace a stáže.

Ověření efektivity programu

Do českého prostředí byl program přenesen a adaptován v roce 2021 vzdělávací organizací SCHOLA EMPIRICA z.s., která je licenčním partnerem finské organizace KiVa International. Realizace pilotáže programu KiVa byla zahájena v roce 2020 a ukončena v roce 2022. Do pilotního projektu se zapojilo celkem 24 škol. Efektivita programu byla zjišťována pomocí kvaziexperimentálního designu s intervenční a kontrolní skupinou škol. Pilotní ověření přenositelnosti programu KiVa do prostředí základních škol v České republice obsahovalo výsledky z opakovaného dotazníkového šetření žáků 4. a 6. tříd zapojených pilotních škol a hodnocení dopadů programu KiVa na sledované proměnné u žáků (výskyt šikany a viktimizace, wellbeing, vnímaný pocit sounáležitosti se školou, postoje proti šikaně, vnímání vlastní účinnosti v sociálních situacích a pozorované obranné chování u ostatních žáků ve třídě vůči vnímaným obětem šikany), sledování a zhodnocení procesu zavádění programu KiVa, sledování kvality implementace (fidelity) a identifikace problematických elementů programu KiVa, identifikace bariér a nápomocných faktorů při implementaci programu KiVa na škole. Výsledky pilotního projektu jsou dostupné v [závěrečné evaluační zprávě](#).

Návaznosti / vhodné kombinace

Není vhodné kombinovat.

Formy podpory

Součástí zavádění programu KiVa do školy je komplexní metodická podpora od vyškolených certifikovaných lektorů KiVa z licenční organizace Schola Empirica, který je nejintenzivnější v prvních třech letech realizace programu. Součástí metodické podpory je úvodní dvoudenní školení pro koordinátora a KiVa tým; individuální metodická podpora koordinátorů a KiVa týmu v průběhu projektu (podpora koordinátora a KiVa týmu, konzultace k plánování KiVa lekcí, nápomoc s přípravou interního školení a postupem při řešení případů šikany); možnost účasti na facilitovaném sdílení zkušeností pedagogů KiVa škol (1x 2 měsíce); průběžná upevňovací (booster) školení koordinátorů a KiVa týmu; monitorování realizace ve třídě na vzorku v každé škole v podobě metodických návštěv, které zahrnují následně lekce i poskytnutí zpětné vazby.

Realizátor – přímý kontakt na organizaci a zodpovědnou osobu za vzdělávání v programu

Mgr. Monika Kotrbová

kotrbova@scholaempirica.org